

Bestuurlijke samenwerking en besluitvorming in de fase RES 2.0

Dit werkblad richt zich op de bestuurlijke samenwerking tussen overheden in de RES. Zoals bij de RES 1.0 hebben Rijk, provincies, waterschappen en gemeenten ook in het vervolg een eigen rol, verantwoordelijkheid en instrumenten. Vanuit die eigen rol wordt samengewerkt aan de RES. Dit werkblad biedt handvaten om de bestuurlijke besluitvorming en de samenwerking tussen overheden voor de komende jaren vorm te kunnen geven. Concreet zijn er antwoorden te vinden op de volgende vragen:

- Hoe blikken we terug?
- Hoe en wanneer vindt bestuurlijke besluitvorming plaats?
- Wie heeft welke rol en verantwoordelijkheid in de besluitvorming?
- Hoe organiseer je het besluitvormingsproces?
- Hoe kunnen we omgaan met de spanning tussen lokaal en regionaal?

Inleiding

De RES leidt niet tot wijzigingen in de bestaande taken en bevoegdheden van overheden. Tegelijkertijd worden ze wel gevraagd samen te werken aan een complexe opgave, de energietransitie. Via de 'vormvrije' RES 1.0 zijn bestuurlijk bindende afspraken gemaakt over duurzame energie en de bovengemeentelijke warmtebronnen.

De RES 1.0 is vastgesteld door de afzonderlijke gemeenteraden, Provinciale Staten en algemeen besturen van de waterschappen. Ook de komende periode worden op verschillende momenten in het proces besluiten genomen door de colleges, dagelijkse besturen en volksvertegenwoordigende organen van gemeenten, provincies en waterschappen. Bijvoorbeeld bij het opnemen van de doelstellingen uit de RES 1.0 in de omgevingsvisie, provinciale omgevingsverordening en omgevingsplannen. Dit zijn stappen in het eigen democratische proces van gemeenten, provincies en waterschappen.

Naast lokale activiteiten blijven gemeenten, provincies en waterschappen samenwerken in regionaal RES-verband. Ook daar is besluitvorming voor nodig. Denk aan de uitvoeringsagenda om invulling te geven aan de afspraken uit de RES 1.0, het programmeren en prioriteren van projecten in relatie tot de uitbreiding van de netinfrastructuur, het afstemmen van participatieprocessen en het afstemmen van beleid en concrete projecten op de grens van gemeenten en/of provincies.

Besluitvorming vindt in de komende fase net als hiervoor op meerdere schaalniveaus tegelijkertijd plaats. Nationaal, provinciaal, regionaal én lokaal. De werkwijze van gelijkwaardige samenwerking die we hiervoor met elkaar hebben ontwikkeld zetten we voort. De manier waarop de afstemming tussen deze schaalniveaus plaatsvindt, staat niet vast. Er is geen blauwdruk die op alle situaties van toepassing is. Het is daarom van belang om regelmatig met elkaar stil te staan en de afspraken over rollen, taken, verantwoordelijkheden en processtappen in de besluitvorming te actualiseren. Spanningen en dilemma's zullen er zeker zijn. Om deze te kunnen hanteren is het van belang dat er helderheid is over de rollen, taken en verantwoordelijkheden.

Goede samenwerking vraagt dat duidelijk is wie wat doet en wanneer, wat deze samenwerking toevoegt, en tenslotte elkaar hierop bevraagt zodat niemand voor verrassingen komt te staan.

In dit werkblad wordt specifiek ingegaan op bestuurlijke samenwerking binnen de RES tussen de decentrale overheden. Zij hebben het voortouw. De relatie met het Rijk is geen expliciet onderwerp in dit werkblad. Vanuit meerdere rollen is het Rijk óók partner in deze RES-samenwerking. In de handreiking RES 2.0 is beschreven welke rol het Rijk heeft in de RES.

Gezamenlijkheid in de regio, terugkijken, balans opmaken en vooruit

De vaststelling van de RES 1.0 door de volksvertegenwoordigers in de regio's was een complex en uniek proces. De RES is veel meer dan alleen een document. Het is een beweging van partijen - overheden met netbeheerders, maatschappelijke organisaties, ondernemers, energiecoöperaties en inwoners - die op een vernieuwende manier samenwerken aan een belangrijke én complexe uitdaging: de CO₂-reductie te bewerkstelligen en onze nationale klimaatdoelstellingen te halen.

“Besluitvorming is een keten van beslissingen genomen door verschillende partijen. Meer partijen nemen beslissingen die opgeteld en in interactie met elkaar bepalen of en hoe goed we opschieten.”¹

Ambities en kaders liggen voor nu vast, de samenwerking heeft vorm gekregen. Maar we zijn er nog lang niet. Na de vaststelling van de RES 1.0 door de volksvertegenwoordigers, zijn de regio's aan de slag gegaan met het opstellen van een uitvoeringsstrategie. Hoe geven we invulling aan de ambities, wat doen we gezamenlijk en wat doen de organisaties zelf en hoe stemmen we af op samenhang, voortgang, onderlinge afhankelijkheden en dilemma's? Ambtelijk kon binnen de gestelde kaders worden doorgewerkt aan de ambities.

In het voorjaar 2022 waren de gemeentelijke verkiezingen en is het democratisch mandaat van gemeenten vernieuwd. Er zijn lokaal politieke verschuivingen en tot het zomerreces worden er in de meeste gemeenten coalities en colleges gevormd. We zijn benieuwd wat de (nieuwe) afspraken straks zijn op het gebied van de energietransitie en in hoeverre de lokaal nieuwe accenten en ambities van invloed zijn op het vervolg van de RES. Gaan ze de plannen versnellen of vertragen of wordt de inzet om een andere koers te krijgen? Het is van groot belang om opnieuw en blijvend te investeren in samenwerking in de regio. Waar stonden we, waar staan we nu en hoe blijven we elkaar vasthouden in het realiseren van onze gezamenlijke opgave? De RES aanpak vinden betrokkenen uniek omdat het een gelijkwaardige samenwerking is tussen de verschillende partners met verschillende rollen en verantwoordelijkheden. Samenwerken heeft een structuur, maar is vooral mensenwerk². Het opbouwen van vertrouwen vraagt aandacht en een setting die uitnodigt tot verdieping. Dit geldt voor (nieuwe) bestuurders, die in de stuurgroep met elkaar richting geven aan het proces, maar ook voor (nieuwe) volksvertegenwoordigers. De eerste noodzakelijke stap is dat gemeentelijke bestuurders en raadsleden zo snel mogelijk inhoudelijk en procesmatig hun rol vinden in de regionale energiestrategie. Volgend jaar ligt dezelfde uitdaging voor bij de provincies en waterschappen. Continuïteit binnen bestuurlijke dynamiek is essentieel voor de voortgang van het RES-proces. Een transitie is een traject van lange adem. NP RES organiseert samen met de VNG [een inwerktraject](#) voor de nieuwe raadsleden en werkt samen met de wethoudersvereniging aan verdiepende sessies voor wethouders. Daarnaast gaan veel RES-regio's na het zomerreces introductiebijeenkomsten voor (nieuwe) volksvertegenwoordigers organiseren.

Cruciale momenten richting 2030

Het lijkt nog een lange weg met genoeg tijd en ruimte om de afspraken uit het Klimaatakkoord en het regeerakkoord in 2030 te realiseren. Maar al in 2025 moeten er vergunningen voor de opweklocaties en infrastructuur zijn verleend om het doel van 35 TWh in 2030 te bereiken. Tempo en voortgang is nodig mét oog voor betrokkenheid en verbinding, Om de voortgang te kunnen monitoren leveren de regio's elke 2 jaar een voortgangsrapportage aan. Daarin wordt beschreven hoe het aandeel aan hernieuwbare energie op land

¹ Uit [Sneller en Beter](#), essay Geert Teisman

² Reflecies op de RES-aanpak zijn te vinden op de website [res-oneren.nl](#)

zich ontwikkelt, ook in relatie ook met de maatschappelijke betrokkenheid, het energiesysteem en de ontwikkeling in de leefomgeving. De vraag is: kunnen we het nationale doel samen op tijd halen? Het antwoord op deze vraag is cruciaal voor bestuurders en volksvertegenwoordigers - nationaal en in de regio's - om indien noodzakelijk te kunnen bijsturen. Naast de voortgangsrapportages gaan de regio's daarom aan de slag met een herijking van de RES 1.0 naar een RES 2.0. Aanleiding om te herijken kan bijvoorbeeld zijn: het concretiseren van zoekgebieden, nieuwe of gewijzigde ambities of andere ontwikkelingen zoals ruimteclaims van andere maatschappelijke opgaven of van innovaties in technieken of bronnen. Op 1 juli 2023 leveren de regio's het RES Voortgangsdokument op bij NP RES. PBL gaat vervolgens een landelijk beeld opstellen van de voortgang, de kansen en knelpunten. Het document RES Herijking 2.0 (en 3.0 en zo verder) heeft geen vaste ritmiek. Elke regio kan zelf bepalen wanneer die wordt op- en vastgesteld. We verwachten dat de herijking voor met name de nieuwe ambities, in de meeste gevallen de komende anderhalf jaar in veel regio's plaats gaat vinden. Dit vanwege de vergunningen die volgens de afspraak in het Klimaatakkoord uiterlijk 1 januari 2025 moeten zijn verleend. Voor de RES Herijking 2.0, die vaak plan-mer-plichtig is, is besluitvorming door het volksvertegenwoordigende orgaan sterk aan te raden. Het gaat immers om kaders die (opnieuw) worden vast- of bijgesteld.

Tijdljn

De regio bepaalt zelf welke tussentijdse (lokale en/of regionale en provinciale) besluiten er nodig zijn om de regionale ambitie te realiseren. In de komende fase wordt waarschijnlijk op een aantal momenten besluitvorming gevraagd in het lokale, provinciale en/of het regionale proces. Sommige momenten zijn nu al bekend; andere momenten ontstaan gaandeweg. Verkiezingsdata zijn nu al bekend. Er zijn onvermijdelijk effecten in inhoudelijke koers- en beleidskeuzes en in personele invulling. Dit kan lokaal, provinciaal en regionaal sterk kan verschillen. Het is zaak om de overgangsfase die met enige onzekerheid gepaard gaat, zo kort mogelijk te laten duren.

Daarnaast zien we dat het karakter van het RES-proces verandert. In de fase RES 1.0 was het voornamelijk een energievraagstuk. In de komende fase is de opgave gebiedsgericht, integraler en meer in samenhang met andere opgaven. Het is niet alleen een opdracht voor de verantwoordelijken voor energie, maar juist ook de verantwoordelijken voor ruimte, sociaal domein en economie. Ze zullen betrokken moeten zijn bij de noodzakelijke keuzes en besluiten. Dat geldt zowel voor afzonderlijke gemeenten als provincies als op regionaal niveau. Energie is een onlosmakelijk onderdeel van de leefomgeving. Stikstof, woningbouw, economische ontwikkeling, mobiliteit, energie om maar een paar thema's te benoemen: ze komen in een gebied samen en zullen in samenhang bekeken moeten worden om tot gewenste oplossingen te leiden in 2030 en 2050. En dat vraagt zowel om een verbreding van de scope van bestuurders, als die van de volksvertegenwoordigers. Vaak zijn portefeuilles en woordvoerderschappen per thema of beleidsterrein

verdeeld. Een meer integrale en samenhangende aanpak is nu nodig. In veel regio's, binnen provincies, waterschappen en gemeenten, is die beweging in gang gezet. Dit moet nu ook worden geborgd in het besluitvormingsproces.

Er moet rekening worden gehouden met doorlooptijden van zorgvuldige en democratische procedures én met de tijd die nodig is om het project daadwerkelijk te realiseren in de uitvoering. Voor dat laatste is het noodzakelijk om voor 1 januari 2025 alle vergunningen te hebben afgegeven voor het realiseren van opweklocaties en infrastructuur (35 TWh), anders komt de realisatie van de ambities in het geding.

Lokaal: besluitvorming in het omgevingsbeleid

In deze volgende fase, waarin zal worden gewerkt aan het voortgangsdocument en/of herijking RES 2.0 worden in alle gemeenten, provincies en waterschappen de energieambities uit de RES ook integraal onderdeel van het **omgevingsbeleid**, doordat ze opgenomen worden in omgevingsvisies, omgevingsplannen en programma's. Ook worden de komende jaren op tal van plekken vergunningen afgegeven voor concrete energieprojecten. Gemeenteraden hebben een rol in het vaststellen van de omgevingsvisie en omgevingsplannen, Provinciale Staten hebben een rol in het vaststellen van de omgevingsvisie en de provinciale verordening en het algemeen bestuur van de waterschappen stelt de waterschapsverordening vast. Het kan zijn dat vastgesteld (omgevings)beleid bijgesteld gaat worden op grond van de energieambities. De instrumenten van de Omgevingswet zijn dynamisch en worden aangepast als dat nodig is. In het werkblad instrumenten omgevingsbeleid is dit uitgewerkt.

Elke gemeente, provincie en waterschap moet voor zichzelf uitlijnen welke besluiten wanneer genomen moeten zijn wil men voor 1 januari 2025 de omgevingsvergunningen voor opweklocaties hebben afgegeven. Ook de wensen met betrekking **tot participatie en het streven naar 50% lokaal eigendom** worden in het gemeentelijke beleid vastgelegd. Hoe dat kan en wat de rol is van volksvertegenwoordiger leest u in het [werkblad Lokaal Eigendom](#). Hier is geen blauwdruk voor te tekenen omdat de uitgangssituatie en de toekomstige situatie overall anders is. Wel is het belangrijk dat regionaal wordt besproken hoe het lokaal invulling krijgt zodat er vanaf de start voor eenieder helder is wat er gebeurt, wat er verwacht wordt en, of en hoe er kan worden samengewerkt. Dat geldt des te meer bij gemeentegrensoverschrijdende gebieden en gebieden die aan andere gemeenten raken. Dit proces is onderdeel van de Uitvoeringsagenda (werkblad uitvoeringsagenda) en raakt ook het vraagstuk van programmeren en prioriteren (werkblad integraal programmeren).

Regionaal: Voortgangsrapportage 2023 en RES herijking 2.0

In veel regio's is in het kader van de uitvoering een RES-document of agenda opgesteld waarin beschreven hoe, wanneer en door wie wat wordt gerealiseerd op weg naar 2030. Een activiteitenoverzicht, tijdlijn en effectieve regionale ondersteuningsstructuur maakt hier vaak onderdeel van uit. Volksvertegenwoordigers zijn opnieuw gevraagd de kaders voor de uitvoeringsfase van de RES 1.0 aan te geven.

Gemeenten, provincies en waterschappen beschikken ieder over eigen omgevingsinstrumenten. Het is prettig om met elkaar afspraken te maken over de inzet van deze instrumenten, hoe informeer en betrek je elkaar en hoe werk je samen. Zo kunnen overheden elkaar helpen om de gezamenlijke ambities zo snel én zo zorgvuldig mogelijk te realiseren. Dat is ook de bedoeling van het omgevingsinstrumentarium (bijvoorbeeld de omgevingsvisie) die in overleg met de inwoners, regio en de ketenpartners wordt ontwikkeld.

Het RES-proces valt voortaan uiteen in twee sporen: een tweejaarlijks voortgangsdocument ('23-'25-'27-'29) en een document Herijking RES op grond van nieuwe kaders, uitgangspunten en keuzes. Nu duidelijk is geworden dat Herijking RES 2.0 in vele gevallen MER-plichtig is, komen de milieueffecten eerder in beeld dan oorspronkelijk werd gedacht. Dat kan de besluitvorming ten goede komen.

Het Voortgangsdokument wordt ter informatie aan de volksvertegenwoordigende organen gestuurd. Zoals eerder aangegeven, is voor de RES Herijking 2.0 besluitvorming door het volksvertegenwoordigende orgaan sterk aan te raden.

a. Voortgangsrapportage 2023

Op 1 juli 2023 start PBL met monitoring om te zien of we op koers liggen voor 2030. NP RES haalt voor die monitoring informatie op bij de regio's, maar uiteraard wordt ook informatie opgehaald bij de netbeheerders en departementen. De voortgangsrapportage 2023 is hier een belangrijk instrument voor. Eind 2023 komt PBL met haar bevindingen. In de geactualiseerde Handreiking RES wordt hier meer over uiteengezet. De regio kan de uitkomsten ook benutten voor een eigen reflectief gesprek. Ook bestuurders en volksvertegenwoordigers kunnen de uitkomsten benutten om hun eigen ambities en opgaven tegen het licht te houden. Is wat we willen haalbaar binnen de kaders die we hebben vastgelegd of is bijsturing nodig?

b. Herijking RES 2.0

Naar verwachting zal in het merendeel van de regio's de komende 1,5 jaar herijking plaatsvinden. Dat vraagt een stevige inspanning van alle betrokkenen. Herijking is een gevolg van het concretiseren van zoekgebieden waar een zorgvuldig participatieproces voor moet worden doorlopen met de inwoners en andere stakeholders. Ook moeten de milieueffecten (m.e.r. procedure) in kaart zijn gebracht. Vervolgens is er het moment van formele besluitvorming waarin het advies van de commissie MER en de uitkomsten uit de participatieprocessen input voor zijn.

We adviseren (als dat nog niet is gebeurd) om voorafgaand aan dit traject afspraken opnieuw te bevestigen of te maken over de rolverdeling en verantwoordelijkheden. Denk daarbij aan de rollen van provincie, waterschappen en gemeenten in de regio, maar mogelijk ook de rol van de netbeheerder, maatschappelijke partners, rijk en andere betrokken organisaties. Maak ook een gezamenlijke tijdlijn en de contouren van een effectieve regionale organisatie- en besturingsstructuur. Dit is nodig om te voorkomen dat RES-partners ieder hun eigen plan trekken en samenwerkingskansen onderbenut blijven.

Er is niet altijd een zwart/wit onderscheid te maken in rollen, taken en verantwoordelijkheden. Afspraken aan de voorkant kunnen daarbij helpen. Het is belangrijk om af te spreken hoe je in grijze situaties met elkaar in gesprek bent. Het is de uitkomst van één of meerdere gesprekken. Waarin openlijk gesproken is over onderlinge rolverdeling, taken, verantwoordelijkheden, bevoegdheden en het omgaan met escalaties.

Wat voor RES 1.0 gold, geldt ook voor de Herijking RES 2.0. De RES is een bestuurlijk vormvrij, maar bindend document. De Herijking RES 2.0 wordt op advies van NP RES niet vastgesteld dan nadat het volksvertegenwoordigende orgaan er mee heeft ingestemd. Op weg naar 2030 speelt de representatieve democratie haar centrale rol door:

- Invulling te geven aan de wijze waarop volksvertegenwoordigers de regionale afstemming en samenwerking vormgeven als basis voor de besluitvorming 'in eigen huis';
- Kaders mee te geven over hoe belanghebbenden en betrokkenen kunnen meepraten, meebeslissen en meeprofiteren in de komende jaren;
- Achteraf te controleren en/of vinger aan de pols te houden of dit op een kwalitatief goede manier gebeurt;

Besluiten te nemen die recht doen aan een zorgvuldige en integrale belangenafweging. Dit proces vraagt om tijd en aandacht. Hoe beter de voorbereiding is, hoe sneller de verschillende stappen kunnen worden gezet.

Hoe organiseer je het besluitvormingsproces?

De RES is een proces dat loopt tot 2030 waarbinnen op gezette momenten besluiten worden genomen. De formele besluitvorming over de RES vindt plaats in alle gemeenteraden, Provinciale Staten en algemeen besturen van de waterschappen.

Welke stukken kunnen volksvertegenwoordigers op hun agenda verwachten in 2023-2024:

- Voortgangsrapportage RES 2023
- In de meeste regio's stukken met betrekken tot het proces en de uiteindelijke RES Herijking 2.0
- Nieuwe of geactualiseerde Omgevingsvisie waar energie deel van uit maakt (wettelijk moet de Omgevingsvisie uiterlijk in 2025 zijn vastgesteld)
- (aangepaste) Omgevingsplan/provinciale omgevingsverordening/waterschapsverordening

De RES Herijking 2.0 is in veel gevallen MER-plichtig. Dit is anders dan bij de RES 1.0. Dat komt omdat de RES als document en ook andere beleidsdocumenten in de leefomgeving, door de invoering van de Omgevingswet eerder als een programma kwalificeren. Het is belangrijk deze stap goed te verwerken in de planning van het besluitvormingsproces. De planning is ambitieus. Daarbij zullen zaken parallel moeten worden getrokken om de planning te halen. Het is dus belangrijk om snel te starten met de RES Herijking.

Gemeenten, provincies en waterschappen hebben de vrijheid om zelfstandig afwegingen te maken met betrekking tot de RES en de concrete acties die daaruit voortkomen. Ze worden gevraagd bij het nemen van het eigen besluit rekening te houden met de andere deelnemende overheden in het regionale samenwerkingsverband en de afspraken die daarin zijn gemaakt. Overheden nemen uiteraard besluiten die het eigen grondgebied raken, maar keuzes en besluitvorming hebben altijd effecten op anderen.

De RES is geen formele bestuurslaag met eigen bevoegdheden en eigen democratische legitimiteit. Wethouders, gedeputeerden of ministers gaan maar gedeeltelijk over aanpalende invloedrijke thema's, maar moeten er wel volop voor gaan, om snelheid en kwaliteit te behouden in hun eigen portefeuille. Door de gedeelde visievorming en de ontwikkeling van hoogwaardige oplossingen uit de bestaande bestuurslagen en kokers te trekken en in een tussenruimte neer te leggen, lukt het beter om het maatschappelijke vraagstuk centraal te stellen.

Het is van belang om van tevoren (en niet pas als een probleem ontstaat) ook stil te staan bij alle elementen en stappen die van invloed zijn op het besluitvormingsproces. Denk daarbij aan:

- Hoe hebben inwoners invloed en zijn de belangen, wensen, ideeën e.d. van de samenleving meegewogen bij de besluitvorming Waar blijkt dat uit? Hoe is dat geregeld?
- Hebben anderen belanghebbenden (inwoners van grensgebieden, buurgemeenten en ketenpartners) hun stem laten horen, hoe wordt daarmee omgegaan? Wat is de rol van de gemeenteraad in de buurgemeente?
- Hoe hebben volksvertegenwoordigers invloed en hoe willen zij dat het besluitvormingsproces wordt ingericht?
- Hoe transparant, voorspelbaar en kenbaar zijn het proces en de besluitvorming voor alle betrokkenen waaronder inwoners?
- Hoe werken participatie en democratische legitimatie door in volgende fasen van besluitvorming en uitvoering?
- Hoe wordt de voortgang gemonitord? Hoe wordt verantwoording afgelegd en hoe kan controle plaatsvinden?

Om tot gedragen democratische besluiten te komen is het noodzakelijk dat volksvertegenwoordigers, het maatschappelijk middenveld én inwoners goed betrokken worden bij de keuzes die voorliggen in het kader van de RES. In de RES Herijking kunnen **volksvertegenwoordigers** daar richting aan geven. Ook kunnen zij via (regionale) werkgroepen, informatiesessies etc. goed op de hoogte blijven van de doorontwikkeling en de uitvoering van de RES.

In verschillende regio's wordt het **maatschappelijke middenveld** betrokken via stuurgroepen of klankbordgroepen of programmaraden. Zo hebben in de meeste regio's stakeholders rol en positie in het besluitvormingsproces.

En ook de inbreng van **inwoners** is van groot belang. De wens is om inwoners (actief/passief, voor/tegenstanders, stille midden, jong/oud, etc) te betrekken bij de keuzes in de komende fase van het RES-proces en te weten wat voor hen belangrijk is. Hoe dat kan lees je in het [werkblad participatie](#). Ook vind je meer informatie over tools en ervaringen op energieparticipatie.nl

Moties en amendementen

Ook bij de vaststelling van de Herijking RES 2.0 zullen volksvertegenwoordigers met moties en amendementen het proces willen bijsturen. Moties en amendementen kunnen gaan over verschillende onderwerpen. Denk daarbij aan de participatie van inwoners, energiebesparing en de keuze voor locaties voor grootschalige opwerk van energie. Bij het aanbieden van de eerste RES'en zijn deze moties en amendementen meegestuurd voor de analyse door het Planbureau van de Leefomgeving.

Een **motie** is in principe een uitspraak van één volksvertegenwoordigend orgaan en zal daarom opgepakt gaan worden door het dagelijks bestuur van de betreffende overheid. Als de motie richtinggevende uitspraken doet op regionaal niveau, zal de motie ook bestudeerd en besproken worden op regionaal niveau. Stel: de motie geeft aan dat er op regionaal niveau een plan moet komen op het gebied van energiebesparing, dan kan dat worden opgenomen in het uitvoeringsprogramma als er regionaal consensus is over de noodzaak van deze maatregel. Het versterkt de regionale samenwerking als er regie en terugkoppeling is over dergelijke moties in alle gemeenten binnen de regio. Duidelijk moet zijn of, en zo ja hoe een lokale wens een plek krijgt binnen de RES-samenwerking.

Amendementen hebben een ander karakter. Als een amendement is aangenomen door bijvoorbeeld de raad, dan is dat een wijziging van het aan de raad voorgelegde besluit. Afhankelijk van de wijziging zal op regionaal niveau besproken moeten worden wat de consequenties van deze wijziging zijn. Als er bijvoorbeeld door middel van een amendement alsnog een zoeklocatie is geschrapt door de gemeenteraad, dan is dat een besluit dat gevolgen heeft voor de inhoud van de hele RES van de betreffende regio. Er kunnen situaties ontstaan die leiden tot stagnatie in het proces, omdat er geen consensus kan worden bereikt in de stuurgroep RES. In dit soort situatie helpt het om van tevoren een opschalingsprocedure op te stellen en vast te leggen, zie [het voorbeeld van de regio U16](#). Deze procedure beschrijft de stappen en werkafspraken voor het bestuurlijke gesprek. Bij het afronden van iedere stap wordt gekeken of daarmee een oplossing is gevonden of dat er aanleiding is om toch nog een stap verder op te schalen. In het proces moet er respect en ruimte zijn voor elke inbreng van de afzonderlijke RES-deelnemers én respect voor het belang van de RES-regio als collectief.

Regionale samenwerking

Goede afstemming vanuit de RES-organisatie met de griffiers van gemeenten, provincies en bestuursadviseurs van waterschappen is ook in de komende fase van de RES van belang. Zowel in het opstellen van een goed besluitvormingsproces voor de Herijking RES als in het afstemmen en uitvoeren van eventuele moties. De volksvertegenwoordigende organen hebben en houden een belangrijke rol.

De energietransitie houdt zich niet aan de gemeentegrenzen, wat betekent dat ook de ontmoeting over de gemeentegrenzen heen voor volksvertegenwoordigers van belang is. En niet alleen op het moment van besluitvorming. In een aantal RES-regio's is afgelopen jaren een **regionale werkgroep** van volksvertegenwoordigers opgericht. Deze werkgroep heeft afgevaardigden vanuit alle democratische organen van de RES-partners (gemeente, provincie en waterschap) en adviseert rechtstreeks:

- aan de samenwerkende bestuurders m.b.t. inrichting besluitvormingsproces
- aan het ambtelijke projectteam m.b.t. informatieverstrekking aan volksvertegenwoordigers en het organiseren van regionale bijeenkomsten voor volksvertegenwoordigers.

Deze vorm van samenwerking komt daarmee zowel volksvertegenwoordigers, ambtenaren als bestuurders ten goede. Deze samenwerking maar ook de Initiatiefgroep in Twente zijn recente voorbeelden waarbij goede ervaringen zijn opgedaan en de rol van volksvertegenwoordigers in de RES-regio versterkt is. Het programma Democratie in Actie heeft meerdere instrumenten ontwikkeld voor volksvertegenwoordigers om hen te ondersteunen bij de energietransitie. Het thema over de democratische energietransitie op hun website staat vol met tips en handreikingen, waaronder die over de regionale samenwerking in de RES. De informatieve 'Wegwijzer werken aan een democratische energietransitie' ondersteunt de volksvertegenwoordigers.

Op grond van nieuwe inzichten kan het wenselijk zijn om een genomen besluit te herzien. Via het stapsgewijze proces van de RES Herijking 2.0, 3.0 etc) kunnen eerdere besluiten mits goed onderbouwd, worden bijgesteld. Om tot een dergelijke herijking te komen is het van belang om de voortgang te monitoren en vinger aan de pols te houden. In beide routes zijn een zorgvuldig besluitvormingsproces, de mogelijkheid voor een stevig politiek debat, transparante informatie, verantwoording en het serieus nemen van de inbreng van inwoners belangrijke ingrediënten.

Wie heeft welke rol, mandaat en verantwoordelijkheid

Niet één iemand is verantwoordelijk voor het welslagen van de RES. Ook in de komende RES-fase zien we een aantal sleutelposities voor ons in het RES-proces. Wat ieders rol en mandaat is wordt veelal ook regionaal bepaald en vastgelegd in een document. We geven ter inspiratie een aantal sleutelposities mee die we in veel regio's tegenkomen:

Rol	Verantwoordelijkheid
Individuele inwoners	Meedenken, meepraten, meedoen en/of meebeslissen via lokale en regionale participatieprocessen in de uitvoering van RES 1.0 en de ontwikkeling en uitwerking van strategische kaders en beleid.
Collectief van inwoners (stichting, vereniging etc.)	Meedenken, meepraten, meedoen en/of meebeslissen, financieel participeren/ontwikkeling initiatief
Volksvertegenwoordiger	Geeft kaders mee over hoe belanghebbenden en betrokkenen kunnen meepraten, meebeslissen en meeprofiten in de komende jaren. Controleert/houdt vinger aan de pols of de RES besluiten goed worden uitgevoerd. Input is in ieder geval het RES voortgangsdocument. In het geval van een herijking RES 2.0 wordt op advies van NP RES de Herijking pas vastgesteld dan nadat het volksvertegenwoordigende orgaan er mee heeft ingestemd. Volksvertegenwoordigers kunnen moties en amendementen indienen en ook informele initiatieven nemen zoals regionale bijeenkomsten.

Portefeuillehouder gemeente provincie, waterschap (bestuurder)	Stuurt op de uitvoering van de RES 1.0 en dat waar daarvoor nodig is en zo draagt wanneer aan de orde bij aan de ontwikkeling van de RES Herijking 2.0, besluitvorming over voorleggen RES aan dagelijks bestuur en volksvertegenwoordigers. Informeren, actief betrekken en in positie brengen van collega-bestuurders zoals Ruimtelijk Ordening. Colleges nemen besluit over uitvoeringsplan.
Bestuurlijk trekker	Verantwoordelijk voor het regionale RES-proces, organiseert, stimuleert en faciliteert de regionale samenwerking, organiseert de afstemming op bestuurlijk niveau, zorgt voor de uitvoering van RES 1.0 en wanneer aan de orde voor het opstellen van RES Herijking 2.0, bestuurlijk aanspreekpunt voor NP RES, koepels en departementen voor RES-regio.
Netbeheerder (regionaal en landelijk)	Geeft impact keuzes regio aan m.b.t. het net en adviseert over haalbaarheid/uitvoerbaarheid, onderdeel van programmeren van de uitvoering, organiseert uitvoering netuitbreiding in de regio.
RES-coördinator	Verantwoordelijk voor het coördineren van de uitvoering RES 1.0 tussen de partners, signaleren van kansen en belemmeringen, wanneer aan de orde procesbegeleiding Herijking RES 2.0, ondersteunt bestuurlijk trekker, ambtelijk aanspreekpunt voor NP RES.
Communicatieadviseur	Verantwoordelijk voor het organiseren en faciliteren van de communicatie over de RES door partijen in de regio, kan meedenken met participatieprocessen bij gemeenten, provincies en waterschappen.
Experts	Bijdragen aan realisatie van de ambities vanuit eigen expertise, bijdrage aan integraliteit en gebiedsgerichte benadering.
Initiatiefnemers	Marktpartijen en/of energiecoöperatie die een locatie willen ontwikkelen in het kader van de RES.
Rijk	Faciliteren regio's, organiseren van de randvoorwaarden, wet- en regelgeving, actief meedoen eigen gronden/gebouwen in de regio.
Maatschappelijk middenveld	Adviserende rol bij de uitvoering van de RES 1.0 en wanneer aan de orde richting de Herijking RES 2.0. Bestuurders & volksvertegenwoordigers verantwoordelijk voor besluit hoe maatschappelijk middenveld betrokken wordt. Oog voor alle belangen, ook de stem van jongeren (Jong RES).

Tabel 1: Overzicht rollen en verantwoordelijkheden sleutelposities

Twee sleutelfiguren zijn cruciaal in het organiseren van het RES-proces. Dat zijn de bestuurlijk trekker en de RES-coördinator.

Ook in deze fase is er een **bestuurlijk trekker** die het proces leidt. Dit kan dezelfde persoon zijn als in de eerste fase en het kan een nieuwe trekker zijn. In de praktijk zien we drie type trekkers: portefeuillehouder, burgemeester of onafhankelijk/technisch externe. In de komende fase wordt de RES integraler en gebiedsgerichter. Het is verstandig om na te denken wat voor type bestuurlijk trekker passend is bij deze fase. Over welke kennis, contacten en vaardigheden moet de bestuurlijk trekker beschikken? Is het passend om met twee bestuurlijke trekkers in een duo te werken?

Ook in deze volgende fase is er een **RES-coördinator** die het proces ondersteunt. Dit kan dezelfde persoon zijn als in de eerste fase en het kan een nieuwe trekker zijn. Het kan iemand zijn van provincie, waterschap, gemeente die deze rol invult voor de regio of het kan een onafhankelijk iemand zijn. In de komende fase wordt de RES integraler. Het is verstandig om na te denken wat voor type passend is. Over welke kennis, contacten en vaardigheden moet de RES-coördinator beschikken?

Gedeelde opgave, gelijkwaardige samenwerking

De RES-partijen werken gelijkwaardig samen, ieder vanuit zijn eigen verantwoordelijkheid en positie. Elke overheidspartner heeft eigen bevoegdheden. Het uitgangspunt is wederzijds vertrouwen en het werken aan een gezamenlijke opgave. De ontstaansgeschiedenis van de wijze waarop de regionale energiestrategieën bestuurlijk zijn georganiseerd gaat terug naar een voorstel van de drie koepelverenigingen aan het vorige kabinet. Daarin gaven zij aan dat zij samen met het Rijk, maatschappelijke partners en inwoners wilden bijdragen aan de energietransitie. De afgelopen jaren hebben zij aangetoond op deze vernieuwende manier te kunnen werken aan een complexe én maatschappelijk relevante opgave.

Gemeenten zullen in deze volgende fase voornamelijk het voortouw hebben, het zwaartepunt van alle activiteiten ligt immers op gemeentelijk niveau. Zij borgen de RES in lokaal beleid (duurzaamheidsbeleid en omgevingsbeleid), faciliteren of jagen initiatieven aan, geven vergunningen af en organiseren de participatie met inwoners.

De provincie heeft een rol in de ruimtelijke kwaliteit en in het proces van programmeren en prioriteren van de netinfrastructuur, [zie werkblad programmeren](#) (WIP, REIS). Het bewaken van de ruimtelijke kwaliteit geldt zeker ook voor gebieden met een bovenregionaal belang. In het proces van programmeren en prioriteren is de provincie van belang als verbindingsofficier naar het bovenregionaal programmeren en prioriteren.

Het **waterschap** is altijd op zoek naar manieren om energie te besparen, terug te winnen, op te wekken en op een duurzame manier te produceren. Op de zuiveringen is vaak ook ruimte om windturbines of zonnevelden te plaatsen. Ook in het watersysteem liggen veel kansen voor energieopwekking, zoals aquathermie.

Ook het **rijk** heeft een verantwoordelijkheid in het kader van de RES. In de opdate van de Handreiking RES, 2022, worden ook de actuelere ontwikkelingen n.a.v. het nieuwe coalitieakkoord van het rijk beschreven, zoals de versterkte regierol op het ruimtelijk domein.

Samenwerken

Ondanks de intentie van gelijkwaardig samenwerken vanuit de eigen verantwoordelijkheid kunnen er spanningen ontstaan tussen de partijen in een regio. Hebben de Vereniging van de Nederlandse Gemeenten, het Inter Provinciaal Overleg en de Unie van Waterschappen [een factsheet met wat als-situaties](#) opgesteld. Als de partijen in de regio er onderling niet uitkomen, kan ondersteuning van een onafhankelijke procesbegeleider helpen om het proces vlot te trekken. Hierover kan de regio, of een individuele gemeente, provincie of waterschap contact leggen met NP RES. NP RES kan meedenken wat handig is in het proces en heeft mensen in haar netwerk die bereid zijn en deskundig zijn om te helpen.

Ook kan in sommige gevallen de provincie een rol spelen om tot een bestuurlijke oplossing te komen. Of de provincie onderneemt actie vanuit haar reguliere taken en verantwoordelijkheden. Als geen decentrale oplossing mogelijk is, of de provincie partij is in het conflict, kan het Rijk het voortouw nemen. Naast spanningen tussen partijen is het ook denkbaar dat er spanning ontstaat tussen het commitment regionaal en lokaal. Ook hier geldt dat NP RES benaderd kan worden en dat er mensen beschikbaar zijn die luisteren en mee kunnen denken over wat de te nemen stappen kunnen zijn.